

ASVA studentenunie

De centrale belangenbehartiger van Amsterdamse studenten

10 jaar bachelor masterstructuur

Succes of mislukking?

Dit is een uitgave van het ASVA onderzoeksbureau

Voorwoord

Tien jaar geleden werd de bachelor-masterstructuur ingevoerd. Toen deze werd ingevoerd, heeft de ASVA studentenunie een onderzoek gedaan op basis van bijdragen van verschillende mensen die hun visie uitspraken over de kansen en valkuilen van dit nieuwe systeem. Nu, tien jaar later, willen we door middel van een soortgelijk onderzoek terugblikken op de praktijk van tien jaar lang bachelor-master.

Voor dit onderzoek hebben tien verschillende mensen met verstand van hoger onderwijs een bijdrage geschreven. Deze mensen zijn Hans Adriaansens, Dymph van den Boom, Karl Dittrich, Loek Hermans, Tanja Jadnanansing, Marije de Jonge, Pieter Gerrit Kroeger, Peter Kwikkers, Sijbolt Noorda en Eline Peters. Deze mensen wil ik graag bedanken voor de tijd en moeite die ze hebben gestoken in het schrijven van een bijdrage.

Lonneke van der Holst

Hoofd onderzoeksbureau

18 mei 2012

Inhoud

2. Voorwoord
4. Inhoudsopgave
5. Tien jaar BaMa: Het gebrek aan langetermijnvisie
Eline Peters
9. BaMa Cum Laude geslaagd
Dymph van den Boom
13. BaMa en het Hollandse gedogen
P.G. Kroeger
21. Heeft de BaMa een titel?
mr. P.C. Kwikkers
29. Internationaal georiënteerd hoger onderwijs met de BaMa als basis
Loek Hermans
31. Halbe redt
Hans Adriaansens
35. Waarom hebben we dit niet eerder gedaan?
Sijbolt Noorda
39. Tien jaar BaMa in Nederland – de keuzevrijheid onder druk
Tanja Jadnanansing
43. Invoering BaMa in Nederland: succesvol of niet?
Karl Dittrich
47. Over tien jaar echt Ba & Ma? Een kijkje in de toekomst van de universitaire master
Marije de Jonge
51. Conclusie

Tien jaar BaMa: Het gebrek aan lange-termijnvisie

Door Eline Peters

Ruim tien jaar geleden werd de bachelor master structuur ingevoerd. Het doel was niet alleen tot een betere erkenning te komen van het Nederlandse onderwijs in Europa, maar ook dat er meer flexibiliteit en keuzevrijheid voor studenten zou ontstaan. Het bachelordiploma zou meer waarde moeten krijgen en studenten zouden meer verschillende masters moeten kunnen doen na het afronden van hun bachelor.

Studeren in Europa

Tien jaar later staan de zaken er helaas heel anders voor. Het hoger onderwijs in Europa is inderdaad onderling beter te vergelijken, mede door de ingevoerde 'ECTS' (studie-

“Veel studenten lopen noodgedwongen een halfjaar uit met hun studie wanneer ze in het buitenland gaan studeren.”

punten). Voor een student wordt het daarom makkelijker om elders in Europa een (deel van de) studie te doen en de punten over te schrijven. Aan de andere kant blijkt ook dat onderwijs in het buitenland qua vorm en inhoud nog steeds te veel verschilt om een simpele overschrijving van studiepunten altijd mogelijk te maken. Daarnaast is het nog steeds voor veel studenten een bureaucratische opgave om een halfjaar vakken in het buitenland te gaan volgen. Weinig studies hebben de mogelijkheid in het programma ingebouwd, beurzen om een stap naar het buitenland te financieren worden afgeschaft¹ en het regelen van een plek kost

tientallen formulieren en vele weken. Veel studenten lopen noodgedwongen een halfjaar uit met hun studie wanneer ze in het buitenland gaan studeren. Een halfjaar wat velen zich niet meer kunnen veroorloven nu er een langstudeerboete is ingevoerd. Tegenstrijdige beslissingen die de mobiliteit van studenten uit Nederland in Europa niet verbeteren.

Meer flexibiliteit en keuzevrijheid voor studenten

Door het invoeren van de bachelor-masterstructuur zouden studenten uit meer verschillende masters moeten kunnen kiezen na het afronden van de bachelor. Een mooi streven, omdat deze keuzevrijheid de kwaliteit van het onderwijs van studenten vaak ten goede komt. Helaas blijken universiteiten echter nog steeds vaak strenge ingangseisen voor studenten van andere universiteiten of niet aansluitende bachelors te hanteren. Vaak is een schakelprogramma nodig om na de ene bachelor een niet perfect aansluitende master te gaan volgen. Door de invoer van het instellingscollegegeld voor de tweede studie, waarbij een tweede studie vaak meer dan €10.000 gaat kosten², is een schakelprogramma een dure aangelegenheid geworden. Daarnaast blijken veel studenten hun studie nog steeds als een geheel te zien; de bachelor en master horen bij elkaar en behalve het kiezen van een specialisatie, is het voor veel studenten geen logische stap om een master aan een andere universiteit of faculteit te gaan doen die niet 'bij de bachelor hoort'. Ook hier lijken tegenstrijdige beslissingen te worden genomen die schakelen enerzijds aansporen en anderzijds moeilijker en duurder maken.

Waarde bachelordiploma

Het bachelordiploma, ten slotte, zou meer waard moeten worden en niet iedere student zou per se een aanvullende master hoeven te doen. Helaas zijn we in Nederland nog

¹ Zoals de STUNT beurs van de Universiteit van Amsterdam, afgeschaft sinds februari 2012.

² De tweede studie wordt niet meer door de overheid gefinancierd en de kosten worden daarom geheel door de student zelf betaald.

lang niet dichtbij dit doel. Een bachelordiploma is op de arbeidsmarkt niet toereikend voor het vinden van een baan op universitair niveau. Bachelors zijn over het algemeen niet specialistisch genoeg en worden eerder gezien als een brede basis dan een daadwerkelijke voorbereiding op het beroepsveld.

Uit bovenstaande conclusies blijkt dat we nog lang niet de gestelde doelen behaald hebben. Terwijl het hoger onderwijs toegankelijker en flexibeler zou moeten worden door het invoeren van de bachelor master structuur, is het in werkelijkheid duurder en ontoegankelijker geworden. De maatregelen die de laatste jaren in rap tempo zijn doorgevoerd, zoals de langstudeerboete en het instellingscollegegeld, bereiken het tegenovergestelde dan datgene wat er met de bachelor-masterstructuur beoogd werd. Het gebrek aan langetermijnvisie en consistentie als het gaat om hoger onderwijsbeleid in Nederland maakt het bovendien onwaarschijnlijk dat de gestelde doelen binnen afzienbare tijd zullen worden gehaald.

Eline Peters is voorzitter ASVA '11-'12

BaMa Cum Laude geslaagd

Door Dymph van den Boom

Op mijn cv, in het Engels geschreven, staan onder het kopje ‘Qualifications’ de titels ‘BSc Psychology’ en ‘MSc Developmental Psychology’. Door het gebruik van deze titels, en niet de doctorandustitel die officieel op het aan mij uitgereikte diploma staat, begrijpen ook mijn collega’s in het buitenland waar ik me in mijn studietijd mee bezig heb gehouden. Soms staat er cum laude achter; met deze Latijnse titulatuur zijn mijn buitenlandse collega’s gelukkig even bekend.

Mijn eigen wereld, maar zeker ook de academische wereld is de laatste jaren in sneltreinvaart internationaler geworden. Studeren anno 2012 is niet meer aan één plek gebonden.

Zelf heb ik in de jaren tachtig een tijd in het buitenland mogen verblijven. Ik vertrok toen voor een langere periode als research fellow naar de Verenigde Staten. Een ervaring die in die tijd niet voor iedereen was weggelegd. Die periode in het buitenland heeft me gevormd. Op eigen benen staan in een land waar je amper iemand kent, daar groei je van.

Gelukkig is het de huidige studenten een stuk makkelijker gemaakt om internationaal ervaring op te doen. De invoering van het bachelor-mastersysteem, nu 10 jaar geleden, speelt daarbij een essentiële rol. Een belangrijk doel was om de mobiliteit van studenten in Europa te vergroten. In 29 Europese landen kon je vanaf dat moment dezelfde academische titel behalen. Ook waren de studiepunten die je in het ene land verdiende, in het andere land evenveel waard.

De tijd dat dit speelde was ik decaan van de Faculteit der

Maatschappij- en Gedragwetenschappen aan de UvA. Hoewel de praktische invulling enige voeten in de aarde had, was ik toen uitermate positief over de invoering van de BaMa-structuur. Dat ben ik nu als rector van de UvA nog steeds.

De vruchten ervan worden door zowel de universiteit als de

“Internationalisering houdt een universiteit scherp.”

studenten geplukt. Nadat aan de UvA in 2006 de ‘harde knip’ tussen de bachelor- en de masteropleidingen werd ingevoerd, groeide de belangstelling van studenten van buiten Amsterdam. Naast studenten met een bachelordiploma van andere Nederlandse universiteiten, kwamen ook meer buitenlandse studenten naar Amsterdam voor een van de vele masters. Andersom geldt hetzelfde voor UvA-studenten.

De invoering van de bachelor-masterstructuur in Nederland was een flinke stap in de richting van een verdere internationalisering van het wetenschappelijk onderwijs. Het is zeker de moeite waard om bij het tienjarig bestaan ervan stil te staan. Maar niet te lang. In een landschap dat continu verandert kun je als universiteit niet stilstaan om rustig bij te komen. De toekomst staat voor de deur.

Om de komende jaren een internationaal vooraanstaande plek te houden, zet de UvA in op verdere internationalisering binnen het onderwijs. Bijvoorbeeld door het werven van buitenlands talent, samenwerkingen aan te gaan met buitenlandse universiteiten en onze studenten onderzoekservaring in het buitenland op te laten doen.

Internationalisering houdt een universiteit scherp. Ga maar na, in deze internationale onderwijswereld gaat de UvA niet alleen de concurrentie aan met Nederlandse, maar ook met alle buitenlandse universiteiten. Het verplicht ons om de kwaliteit van de UvA te vergroten, het niveau nog verder te laten stijgen. Dit is een grote uitdaging, maar wel een uitdaging die ik met beide handen aanpak.

Het onderwijs, en dus de UvA, blijft constant in ontwikkeling, maar de BaMa-structuur is wat mij betreft geslaagd. Cum laude.

Dymph van den Boom is Rector Magnificus UvA-HvA

BaMa en het Hollandse gedogen

Door P.G. Kroeger

Heeft Nederland BaMa eigenlijk wel ingevoerd? Juist nu we terugblikken op de doorvoering van het ‘Bologna-systeem’, mag die vraag niet ontbreken. Onder Minister Loek Hermans (VVD) in het tweede Paarse kabinet kon de zelf-felicitering van ons land bijna niet ophouden. Wat waren we weer echte pioniers en voorlopers! Geen land had zo snel de akkoorden van Bologna omgezet in zijn hoger onderwijsbestel. Alle studies in wo en hbo zouden als eersten ingericht worden met een Ba en een Ma.

“CW zocht dus een aanpak die iedereen min of meer zou contenteren. En dat leek te lukken.”

Al destijds stelden er hele precieze mensen wel een paar vraagjes. HBO-raad voorzitter Frans Leijnse bijvoorbeeld verstoorde het feestje der zelfgenoegzaamheid af en toe graag. Hoe zat het bijvoorbeeld met de masters die dan nu ook voor hbo-opleidingen ingericht zouden moeten kunnen worden? En hoe zat het met de gelijkwaardigheid van de bachelor in het wo en hbo? Daar kwam nog bij dat de titels zeer ongelijkwaardig ingevuld werden.

Minister Hermans wilde zijn triomf niet laten ondermijnen. Hij moest wel de VSNU geruststellen, want het wo kreeg nachtmerries van de gedachte dat de hbo'ers als bachelor eenzelfde titulatuur zouden krijgen als de wo-alumni.

More equal

“All animals are equal, but some are more equal than

other”. Die Orwelliaanse wijsheid bleef het beleid richting geven. OCW zocht dus een aanpak die iedereen min of meer zou contenteren. En dat leek te lukken. Minister Hermans kreeg het aura van de innovatieve staatsman die Nederland voorop deed lopen in Europa. De universiteiten kregen de zekerheid dat hun alumni als enigen een serieuze titel behielden. De hogescholen kregen lectoraten die met onderzoek de basis voor masters konden gaan leggen.

Het hbo kreeg nog iets. Men mocht zich in het buitenland voortaan ‘University of Professional Education’ noemen. De HBO-raad overwoog zelfs zich over de grens voortaan Dutch Universities of Professional Education Association te noemen. Totdat iemand de voorzitter tipte dat de afkorting dan DUPE zou zijn. Sukkel dus. Men koos schielijk voor Netherlands Universities of Professional Education Association: NUPE.

Zo werd BaMa à la Holland een feit. De facto had Nederland twee BaMa's los van elkaar doorgevoerd. Er is tot op heden een BaMa voor het academisch onderwijs dat net doet of het een Angelsaksisch stelsel kent. Maar dat is even fake als de Campussen, Graduate Schools en andere ‘Harvard aan de Rijn’-pretenties waarmee men zich een Ivy League imago wil aanwrijven.

Daarnaast is er een BaMa voor het hoger beroepsonderwijs dat net doet of het een echte hoger onderwijsomgeving en -cultuur heeft weten te verwerven. Maar het gebrek aan een rijk en controvers discours over de betekenis van de eigen kwaliteit, professies en sociaal-culturele betekenis verraadt dat het hbo zo'n wo-uitstraling veelal poogt te ‘faken’. Daar helpt ook de nieuwe buitenlandse naam University of Applied Science (UAS) niet bij om dit te verhullen.

Wat ontbreekt aan het BaMa-stelsel in ons land? In de kern de moed tot consistentie. Anders gezegd, de neiging tot gedogen. BaMa bleek ook hier een typisch ‘paars project’. In het WO heeft men de bachelorgraad nooit ingevoerd, maar ‘gedoogd’. Dat de oude studieopzet is uitgesmeerd over twee nauwelijks onderscheiden fasen. Dat leidde ertoe dat de mastergraad al snel ging uitwaaiëren over allerlei formats die nog enig kwalitatief onderscheid moesten suggereren. De bèta’s lobbyden met succes voor een tweejarig geheel en oogstten een slecht rendement en hoge uitval.

De andere disciplines gingen de masterfase versplinteren in allerlei stroompjes als ‘doorstroommasters’, ‘researchmasters’ en vervolgens delen versmelten in formats à la de ‘graduate schools’ en ‘onderzoeksscholen’. Alles werd gedoogd volgens het oude non-interventiebeginsel. Elke oprisping van OCW werd geaccommodeerd in een nieuwe pilot of variant van het masteraanbod.

Harde knip als hoogtepunt?

Geïnspireerd door de USA begon Hans Adriaansens met een eigen variant van de Ba: het liberal arts college. De daaruit opgebloeide university colleges bieden nog een andere gedoogvariant en wel een volledige, brede, academische opleiding die echter niet als basis voor de arbeidsmarkt kan functioneren. Stel je voor! In feite wordt hiermee het totale aanbod van wo-uitstroommodaliteiten verder versplinterd. Het internationale succes en de expansie van Adriaansens’ geesteskinderen naar Amsterdam, Maastricht en Rotterdam doen de rest.

Hoogtepunt in de Hollandse gedoogtraditie werd de doorvoering van de zogeheten ‘harde knip’. De universiteiten

kondigen aan dat ze in hun eigen gedoogaanpak niet langer zouden gedogen. Een breuklijn tussen den Ba en de Ma-fase werd ingevoerd bij de ruimte voor het volgen van studiecomponenten en het ‘halen van punten’. Noch de rol van de bachelor-afsluiting, noch de betekenis van de masterinstroom werd erdoor veranderd. De WO-bachelor blijft een namaakdiploma, een kwaliteitsduiding zonder enkel effect. De student ‘kan’ er niks mee, niet op de arbeidsmarkt, niet op het hbo als alternatieve professionele master-route.

Deze opzet bevat tevens een impliciete aanmoediging aan de universitaire studenten om gedurende hun academische loopbaan niet te veel bezig te zijn met de perspectieven op de arbeidsmarkt. Zij zoeken en vinden natuurlijk alle mogelijke baantjes en klussen, omdat ze toch wel slim en alert jong volk zijn. Maar een bewuste, aan de Ba-studie inhoudelijke gekoppelde baanambitie – ook via een stageperiode

“De WO-bachelor blijft een namaak-diploma, een kwaliteitsduiding zonder enkel effect.”

– is in het wo geen factor van betekenis. Dat de werkgevers onder leiding van bijvoorbeeld MKB-voorzitter Loek Hermans hier nooit hun verantwoordelijkheid hebben genomen, het blijft verbazen. Of ook eigenlijk niet.

Rare oneffenheid bij toptalenten

Dit leidt er bijvoorbeeld toe dat projecten als ‘Eerst de klas’ zich in bochten moeten wringen om excellente wo-studenten op de juiste wijze op de juiste plek te brengen als jonge docenten in tekort-vakken. Aangezien de Ba-graad de facto niet bestaat, moet men deze universitaire studenten een soort hbo-bijspiijkercursus geven om formeel correct voor

de klas te mogen staan. Dat er vele excellentie wo'ers toch bereid zijn zich hieraan te onderwerpen, uit enthousiasme voor het lesgeven en de andere aantrekkelijke aspecten van dit project, strekt hen tot eer. Het geeft niettemin aan hoeveel kansen er gemist worden door de formaliteiten en oneffenheden van de Hollandse BaMa variant.

Meest opmerkelijk fenomeen doet zich voor bij de enige HO-sector waar men alleen toegelaten kan worden na een zeer strenge selectie aan de poort. Terwijl daar de instroomkwaliteit maximaal gevalideerd wordt, is het er niet mogelijk een volledig HO-traject met een kennisloopbaan van 1e tot en met een 3e cyclus te doorlopen. Only in Holland...

Het gaat om het kunstonderwijs. Deze hbo-sector biedt uiteraard een vierjarige bacheloropleiding in artistieke richtingen als de (uitvoerende) muziek, autonome en toe-

“...men wilde wel één HO-bestel invoeren, maar tegelijkertijd het binaire concept met gescheiden hbo en wo ongemoeid laten.”

gepaste beeldende kunsten en design, dans ,drama en docentschap. Ondanks de strenge selectiviteit op talent en ondanks de hoogwaardige internationale reputatie van het aanbod in deze sector moet hij genoegen nemen met de 'gedoog-BaMa' die in ons land de realiteit vormt van het HO-bestel. Als deel van het HBO kan men slechts met moeite bekostigde masters aanbieden. Deze zijn voor de krachtige, wereldwijde faam en aantrekkingskracht van juist dit HO-aanbod in ons land niettemin onmisbaar.

Voor de nog verdergaande ambitie van topkwaliteit – zoals

door de commissie-Dijkgraaf als benchmark gesteld – heeft het kunstonderwijs in ons land helemaal geen ruimte binnen BaMa. Een 3e cyclus, met PhD mogelijkheden in de kunsten, onttrekt zich aan de horizon van de gedogende verbeeldingskracht. Dat dit elders in toonaangevende landen wel degelijk kan, blijft buiten beeld. Tegelijk mag men in het wo zonder selectie aan de poort op talent instromen en zelfs promoveren in disciplines als theaterwetenschappen en dergelijke. Dat dan de pejoratieve term 'pseudo-kunstopleidingen' wel eens valt, mag niet verbazen.

Dit voorbeeld geeft aan hoe de doorvoering van BaMa in Nederland tot verschillende merkwaardige oneffenheden heeft geleid. Reden daarvan lijkt mij helder: men wilde wel één HO-bestel invoeren, maar tegelijkertijd het binaire concept met gescheiden hbo en wo ongemoeid laten. Die twee moesten elkaar gedogen in hun voortbestaan onder het mom van één stelsel.

Het kan nog erger

Is dat erg? Ja, dat is erg, want onoprecht en ineffectief als talentaanjager. Maar het kan altijd nog erger. Bij onze oostburen hebben vele professoren en academische bestuurders zich steeds verzet tegen de BaMa-structuur. Die zou van alles een eenheidsworst maken, terwijl men juist zo prat ging op de vermeende hoogwaardigheid van de academische diplomering die wettelijk was vastgelegd en erkend. Deze gaf immers de klassieke disciplines hun eigen positie en ordening.

Klaus Landfried, de vroegere HRK-president van Duitsland – zeg maar hun Sijbolt Noorda – moest van dit soort nostalgisch betoog niet veel hebben. “Beklagt werden die wissenschaftsfremde 'Verschulung' beim Bachelor, die angebliche

Behinderung von Mobilität, eine bürokratische Handhabung der begleitenden Qualitätssicherung und angebliche Akzeptanzprobleme der Bachelors auf dem Arbeitsmarkt. Und man weint den erst im Dritten Reich eingeführten Diplomaschlüssen nach, deren Weltgeltung nur behauptet, aber nicht ernsthaft nachgewiesen werden kann.”

Au. Het was het Derde Rijk dat met de regelgeving kwam die de vroegere pluriformiteit van de Duitse steden, streken en vorstendommen afkapte en onder één noemer van de staat bracht. Zo kon daar op gestuurd worden en werd onwelgevallige wetenschapsbeoefening aangepakt. Verzet tegen BaMa vanwege gehechtheid aan deze eerdere structuur vond Landfried dan ook alles behalve overtuigend en toekomstbestendig. Zo zie je maar weer. Bij kritische kanttekeningen bij een structuur als die van BaMa is het steeds weer goed te beschouwen wat men ervoor in de plaats zou krijgen of in stand zou houden.

P.G. Kroeger is hoofdredacteur van ScienceGuide

Heeft de BaMa een titel?

Door mr. P.C. Kwikkers

Graad, titel, titulatuur

Aanbeveling 7 van de Commissie Veerman in haar rapport (Differentiëren in drievoud, 2010)” luidde voor zover hier van belang: “Bachelor- en mastergraden blijven wettelijk beschermd, maar de instelling kiest het predicaat dat past bij het profiel van de opleiding en verantwoordt zich daarover bij de accreditatie”. Dit was altijd al, en het is daarmee een bewijs dat Nederland eerder went aan de euro dan aan Bachelors en Masters.

Bij wijzigingswet van 6 juni 2002 (Stb. 2002, 303) werden die beide in Nederland ingevoerd, tegelijk met de accreditatiemethode (Stb. 2002, 302). In oppervlakkige memories van toelichting en een haastig gevoerde parlementaire behandeling is dit koppel verkocht als een (niet-bestaande) verplichting uit het (ook al niet bestaand) Bologna-verdrag. Dat leverde ook vreemde discussies op omdat BaMa-structuur, BaMa-graden en accreditatie ‘technisch’ volkomen los van elkaar staan. Er heerst nog steeds spraakverwarring bij werkgevers, beleidmakers, onderwijsmakers en de wetgever. Het verschil tussen de BaMa-onderwijsstructuur en de BaMa-titulatuur is kennelijk subtiel. Daarom recapituleer ik:

- De BaMa-structuur betreft de hoofdstructuur van een onderwijsprogramma van een universiteit of hogeschool.
- Accreditatie van een opleiding (Ba of Ma) betreft een kwaliteitskeurmerk van de overheid waaraan bepaalde rechtsgevolgen zijn verbonden.
- Bachelor en Master zijn Angelsaksische graden; drs. ir, ing. en mr. Nederlandse titels. Dit betreft titulatuur:

herkenbaarheid en bescherming in het maatschappelijk verkeer.

Grappig in dit kader is dat de reparatie- en herstelcursussen voor studenten en afgestudeerden aan bacheloropleidingen die in accreditatieproblemen kwamen, van wie studiepunten en getuigschriften “onwaardig” zijn verklaard, door de desbetreffende hogescholen ‘masterclasses’ zijn genoemd. Rendement- en excellentiebeleid blijken een scherp inflatoir effect te kunnen hebben (zie Accreditatie of Herexamen? In Expertise 2012 nr. 2).

Waarom BaMa?

Kort voor de behandeling van het BaMa-wetsvoorstel door de Eerste Kamer, schreef ik: “Bachelor/master: De titels van

“De wetswijziging beïnvloedde dus alleen de terminologie; niet de inhoud.”

de keizer?” (Thema 2002 nr. 1, p. 25-27): een oproep om op die policy borrowing nog eens te reflecteren. Moest dat wel zo, kon het niet beter, wat zouden de gevolgen zijn voor het binaire stelsel wo-hbo, en zouden de nuttige functies van de propedeuse (oriënteren, selecteren, verwijzen) niet worden uitgehold? Ik vreesde ook dat de nieuwe “gedeelde” opleidingen aangrijpingspunt zouden worden voor kwestieus beleid en bezuinigingsoperaties.

Voordat de complexe BaMa-wet in de Kamer was behandeld, was de BaMa-structuur door de universiteiten al half ingevoerd. Dit kon binnen de ‘oude’ WHW en zonder de 100 miljoen gulden subsidie die ervoor werd uitgetrokken. De BaMa-structuur betreft immers onderwijsstructuur en cur-

riculumbouw en die behoren tot de verantwoordelijkheid van de instelling. De wetswijziging beïnvloedde dus alleen de terminologie; niet de inhoud. Echter: de wijzigingswet beperkte toch de onderwijskundige inrichtings- en profileeringsvrijheid omdat ongedeelde opleidingen werden verboden.

Voor de bepleite flexibiliteit en profilering was de BaMa-wet ook niet nodig, want die zijn afhankelijk van elementen zoals modulering, keuzevrijheid, financiering, toegankelijkheid, doorstroom- en overstapmogelijkheden, en ook het vrij verkeer zoals de EU en het Hof van Justitie waarborgen (zie voor dat laatste A space for the higher education area, in Higher Education Policy, 2012 25 p. 39-63).

De wetgever had zich dus kunnen beperken tot de titulatuur. Maar op dit punt was het overbodig. Artikel 7.21 WHW bepaalde al sinds 1993 dat afgestudeerden van universiteit en hogeschool tevens gerechtigd zijn om de titel Master, respectievelijk Bachelor, te voeren in plaats van de drs, ing, ir of mr. Het BaMa-wetsvoorstel hoefde dus hooguit artikel 7.21 zo aan te vullen, dat instellingen ook direct BaMa-graden aan studenten zouden mogen verlenen.

Er was één geluk. Al sinds ik ook buiten het Nederlandse taalgebied actief ben, vanaf 1989, biedt het LLM achter mijn naam uitkomst. Ik mocht na 2002 mijn vertrouwde Nederlandse titel gewoon blijven gebruiken en blijf dus meester in de rechten (al maakt die titel soms in de onderwijswereld enige uitleg over mijn werk noodzakelijk).

Waarom BaMa? (vervolg)

Argumenten van uitwisselbaarheid en internationalisering en het inruilen van de ingeburgerde titulatuur voor de An-

gelsaksische benaming ontbraken. Verengelsing was niet nodig om internationale transparantie en uitwisselbaarheid te bevorderen. Die leidde juist tot een wirwar van predicaten achter de M of B, waarvoor zelfs een Commissie (Abrahamson) in het rapport 'Bridging the Gap' geen goede oplossing wist. Die misvatting lag al besloten in de door slechts de vier grote EU-Lidstaten - Engeland, Frankrijk, Duitsland en Italië - opgestelde Sorbonne Verklaring van 1998. Destijdse regelgeving faciliteerde het internationale systeem van diplomawaardering en -erkenning dat nationale getuigschriften over landsgrenzen heen vertaalt. Dit continentaal Europese systeem is verfijnd ingevuld door EU-richtlijnen, internationale conventies zoals van de Raad van Europa, en uitvoeringsorganen zoals NUFFIC, die zich met waardering en erkenning bezighouden. Met het European Credit Transfer System en de internationalisering van kwaliteitsborging, loste dit eigenlijk alle belemmeringen voor internationale mobiliteit op.

“Zelfs binnen de Angelsaksische wereld van het twee-graden-stelsel bestaan sterke inhoudelijke afwijkingen, waardoor wederzijdse diploma-erkenning noodzakelijk blijft.”

Dit op inhoudelijke kwaliteitsvergelijking gebaseerd stelsel is onder druk door de afgedwongen stelseluniformiteit. Iets wat niet op elkaar leek, lijkt bij toverspreuk nu wel op elkaar. Zelfs binnen de Angelsaksische wereld van het twee-graden-stelsel bestaan sterke inhoudelijke afwijkingen, waardoor wederzijdse diploma-erkenning noodzakelijk blijft. Ook de Bologna Verklaring die beloofde om een systeem van diploma's gebaseerd op twee cycli wettelijk te verankeren, en

de nieuwe initiatieven zoals U-Map, U-Multirank en AHELO, doen daaraan niet af. Terzijde: niet heel ambtelijk OCenW was in 1999 overtuigd dat de toen net aangetreden minister Hermans “Bologna” ongewijzigd had moeten tekenen; Nederland voldeed al geheel aan de strekking; het twee-cycli-systeem verdroeg zich goed met Nederlandse regeling van titulatuur en programmastructuur. Dit los van het feit dat de Nederlandse wetgever zich bij voorkeur van het Nederlands zou moeten bedienen.

Er is in 2002 meer niet doorgerekend.

- De U-bochtconstructie waarmee hogescholen door samenwerking met een Engelse universiteit – altijd een former polytechnic – die eerst fel was bestreden, werd feitelijk gelegaliseerd (terwijl legitieme inhoudelijke trajecten zoals van de NHTV ook daarna nog steeds door de IBG werden tegengehouden).
- Samenwerking tussen universiteit en hogeschool werd minder logisch, want als universiteiten en hogescholen masters en bachelors opleiden, ontvallen redenen voor op complementariteit gebaseerde institutionele taakafspraken.
- Het dilemma of en in hoeverre hogescholen (bekostigde) masteropleidingen mogen verzorgen, leidt tot verschraving, kwaliteitsverlies, selectie- en schaalproblemen bij universiteiten en hogescholen en leidt tot een onhelder binair bestel. De vraag is dan wie de ware bachelor en wie de ware master opleidt. Universiteiten hebben voor beide de betere kaarten en willen (mede daarom) nu hun sterk gestegen instroom eerder beperken.
- Toepassing van BaMa in een binair stelsel (dat hebben de Angelsaksische landen niet of niet meer) betekende geharrewar over Ba-wo, B-hbo en Ma-wo en (onbekos-

tigd of bekostigd) M-hbo, en over predicaten: achtervoegsels die moeten aanduiden in welk vakgebied is afgestudeerd.

- De universitaire bachelor wordt een uitstroommoment als wo-studenten dan hun in feite onafgeronde opleiding afbreken. In een gespannen arbeidsmarkt is die kans groter dan in een conjuncturele flauwte, maar juist dan hebben – blijkt nu ook – op studenten afgewentelde bezuinigingen een negatieve impact.

Tijdens de Kamerbehandeling in 2002 verklaarden alle fracties zich voor “het BaMa-stelsel”, vanwege de veronderstelde bevordering van internationale mobiliteit; versterking van de internationale concurrentiekracht; internationale standaardisatie, transparanter onderwijsaanbod, doorstroom wo-hbo en hoger kwaliteit. Hier worden nog meer voorspelde teleurstellingen zichtbaar.

Niet uniforme titulatuur vormde nauwelijks een belemmerende factor, maar uniformiteit vermindert misschien wel internationale mobiliteit omdat een drijfveer wegvalt om vanwege die andere graad in het buitenland te studeren. Dat BaMa-titulatuur die internationale concurrentiekracht van instellingen versterkt, overtuigt evenmin; dat kon al via internationale samenwerking en via artikel 7.21 WHW. Hier helpen veeleer is adequate financiering, kwaliteitsverbetering van onderwijs, versterking van de onderwijs- en onderzoekinfrastructuur, en intelligentere internationale marketing (bijvoorbeeld niet bedelen bij ons belangrijkste exportland omdat er een paar Duitsers in Nederland studeren; dat was gênant en onslim).

Terminologische standaardisatie brengt geen internationale transparantie of harmonisatie van curricula teweeg, als we

dat al wenselijk moeten vinden. Elk land heeft daar eigen regels voor. Internationale diplomawaardering en erkenning kunnen nooit vervallen. Dat is immers gericht op curriculum-vergelijking en op bewijzen van vertrouwen in elkaars hostelsels. Uniforme benaming verhuult kwaliteits- en oriëntatieverschillen tussen landen en dat loopt uiteindelijk vast in distorsies.

Is BaMa-onderwijs beter hoger onderwijs?

Is het hoger onderwijs na de wetten van 2002 beter geworden zoals dit door minister Hermans plechtig aan het Nederlandse parlement was beloofd? Berichten in media doen

“De BaMa-wet leverde dus geen aantoonbaar beter onderwijs, en zeker geen aantoonbaar beter beleid.”

daaraan twijfelen, maar als straks excellentie extra wordt bekostigd zal er ook wel beter onderwijs komen (formeel gezien).

Is het hoger onderwijs door BaMa en accreditatie beter geworden? Hiervoor is nog geen bewijs gevonden.

Zijn hierdoor internationale mobiliteit en internationale vergelijkbaarheid verbeterd? Het is de vraag. Alleen al het feit dat men in het buitenland veelal het model van 3 jaar Ba + 2 jaar Ma hanteert en Nederland de competitie met andere kenniseconomieën aangaat met een 4-jarige B-hbo en een meestal 3+1-jarige universitaire Ba/Ma, frons buitenlandse wenkbrauwen. Dit wordt niet gezien als kwaliteitsslag maar als bezuiniging op inhoud en kwaliteit.

Mijn vrees dat de BaMa-split aangrijpingspunt biedt voor kwestieus beleid en bezuiniging blijkt terecht te zijn geweest. Daarvan getuigen beleidsinitiatieven zoals de langstudeerdersboete, de studentonvriendelijke harde knip, de Ba-wo als eindniveau en uitstroommoment, het beleid rond pre- en doorstroom-masters, het a-sociaal leenstelsel, en ander belemmerend beleid van instellingen en overheid.

De BaMa-wet leverde dus geen aantoonbaar beter onderwijs, en zeker geen aantoonbaar beter beleid. Of echter de wereld mooier zou zijn geweest onder de vigeur van de ongedeelde opleidingen en de vanouds bekende titulatuur, kan evenmin worden bewezen. Er is in de overgangperiode van BaMa en accreditatie door onderwijsmakers wel veel over onderwijs nagedacht. En dat is altijd goed.

Peter Kwikkers is oprichter van Triasnetconsultants en werkte tot 2001 op het ministerie van OCW

Internationaal georiënteerd hoger onderwijs met de BaMa als basis

Door Loek Hermans

In 2000 sprak ik bij de opening van het collegejaar onder andere over het thema internationalisering, een ontwikkeling die leidt tot grote mobiliteit van studenten, docenten en onderzoekers en daarmee tot grotere concurrentie. Om hier als hoger onderwijs goed op in te kunnen spelen is ruimte en een gedifferentieerde aanpak per instelling onontbeerlijk. De invoering van de BaMa structuur in 2002 heeft hier een grote bijdrage aan geleverd. De Bologna-verklaring staat aan de basis van een grotere vergelijkbaarheid in het Europese hoger onderwijs, uitgaande van een onderwijssys-

“De open en internationale herkenbaarheid als gevolg van de invoering van de BaMa-structuur is het grootste succes dat we geboekt hebben.”

teem met twee cycli. De internationale herkenbaarheid van opleidingen in Nederland is voor de BV Nederland, als sterk internationaal georiënteerd land, van groot belang.

De open en internationale herkenbaarheid als gevolg van de invoering van de BaMa-structuur is het grootste succes dat we geboekt hebben. De positionering van hbo-masters is goed ingebed en van groot belang in het kader van o.a. leven lang leren om zodoende te voldoen aan de behoefte van de arbeidsmarkt. Ook de mogelijkheden met betrekking tot mobiliteit voor zij-instromers met elders verworven competenties zie ik als een groot goed.

In de praktijk blijkt dat de flexibiliteit voor wo bachelor studenten ontbreekt omdat de doorstroom naar voorgesorteerde masters nog te vaak algemeen goed is. Dit heeft tot gevolg dat het kunnen kiezen voor masters aan een andere instelling in het binnen- of buitenland beperkt is. De uitdaging is om de accreditatie in Europa gelijk te trekken, een lastige opgave, zo bleek ook in mijn tijd als minister, maar wel belangrijk.

Het opleiden van studenten moet aansluiten bij de behoeftes op de arbeidsmarkt. Daarom is het onderscheid tussen hbo- en wo-bachelors een kracht van het Nederlandse hoger onderwijs. Het binaire stelsel is ook tien jaar na de invoering van de BaMa-structuur een belangrijk kenmerk van het Nederlandse hoger onderwijs. De hbo-bachelors moeten opleiden tot een beroepskwalificatie. Hieraan wordt doorgaans goed voldaan. Een aandachtspunt waar nog kansen liggen, is de samenwerking tussen bedrijfsleven en hbo-instellingen om het onderwijs vorm te geven.

Loek Hermans is oud-minister van OCW

Halbe redt

Door Hans Adriaansens

Wie zich realiseert dat veranderingen in het hoger onderwijs een Creuzfeldt-Jakob-achtige incubatietijd vergen, zal over 'tien jaar BaMa' niet ontevreden zijn. Het belangrijkste wapenfeit is wel dat de 'Etikettenwissel' van 2002 de vanzelfsprekendheid van het studierichtingenconcept heeft uitgehold. Ook zonder Bologna was dat natuurlijk al een anachronisme: jonge mensen uit 483 studierichtingen laten kiezen kan nu eenmaal niet goed gaan. Toen die richtingen ook nog eens werden gehalveerd, kon uiteindelijk niemand dat systeem serieus blijven nemen. Bestuurders gingen zich realiseren dat de hoge uitval en het lage rendement vervellende gevolgen zijn van de eigen organisatie (en dus niet alleen van het tekortschieten van het VWO of de desinteresse van studenten). Een enkeling is zelfs de mening toegedaan dat de nieuwe bachelor een eigen gezicht, een eigen doelstelling verdient, zoals de WRR al in 1995 voorstelde.

Maar het ijs is nog dun. De university colleges zijn als zwaluwen die nog geen zomer maken en alleen de VU gaat volledig over naar een Liberal Arts & Sciences opbouw en de daarbij horende filosofie. Andere universiteitsrectoren willen ook die kant op met hun bachelorfase, maar zijn niet altijd opgewassen tegen de remmende kracht van faculteiten en hun decanen.

Gelukkig is er een staatssecretaris die de randvoorwaarden zo manipuleert dat universiteiten uiteindelijk wel voor zo'n Liberal Arts & Sciences profiel moeten kiezen. Met de streep door de bekostiging van een tweede studierichting komt een meer convergente opbouw van programma's dichterbij (en

daarmee het afscheid van het bamboebos). Met de langstudeerdersboete kunnen instellingen hun rendementcijfers niet meer onder het tapijt van kunstige statistiek vegen en

“Eigenlijk is er nog maar één maatregel nodig om de BaMa-transitie in de komende jaren helemaal te laten slagen: zorg dat studenten die in de nominale studieduur hun bachelor hebben gehaald, mogen solliciteren naar een plek in een tweejarige en publiek bekostigde master.”

moeten ze op zoek naar een stelsel dat de verkeerde-keuze-problematiek oplost. Met de buitenlandersregeling wordt voorkomen dat krimpende studierichtingen en instellingen - nota bene onder de vlag van internationalisering - Duitse en Britse studenten nodig hebben om overeind te blijven. Met de introductie van instellingsaudits worden CvB's en RvT's (en niet de faculteiten en studierichtingen) verantwoordelijk gemaakt voor het stelsel van kwaliteitszorg. Met 'Sirius' krijgen studenten en docenten die willen werken de mogelijkheden die ze verdienen en worden programma's weer van universitair niveau. En met de afschaffing van het bekostigde 'bestuursjaar' komt een einde aan de mythe dat 'besturen' goed is voor je cv. Per saldo wordt de universiteit door dat soort maatregelen in de richting van een Liberal Arts & Sciences-profiel gestuurd, waarbinnen ook nog eens al die kleine en anders ten dode opgeschreven alfa- en bèta-studierichtingen de nodige ruimte en klandizie krijgen. Kortom: de staatssecretaris doet wat 'de dames en heren van het kartel' te lang hebben nagelaten.

Eigenlijk is er nog maar één maatregel nodig om de BaMa-transitie in de komende jaren helemaal te laten slagen: zorg dat studenten die in de nominale studieduur hun bachelor hebben gehaald, mogen solliciteren naar een plek in een tweejarige en publiek bekostigde master. Dat geeft niet alleen lucht aan de Liberal Arts & Sciences-opzet van de bachelor's, maar zorgt er ook voor dat wat uiteindelijk resteert aan masterprogramma's zich internationaal kan meten. Graag dus nog even doorbijten, Halbe!

Hans Adriaansens is oprichter van University College Utrecht en van de Roosevelt Academy

Waarom hebben we dit niet eerder gedaan?

Door Sijbolt Noorda

Het is haast niet te geloven dat het pas tien jaar geleden is dat de bachelor-master-structuur in Nederland werd ingevoerd. Ze is in korte tijd volstrekt vanzelfsprekend geworden. En ze is een zeldzaam voorbeeld van een algemene structuurverandering die voor honderd procent positief heeft uitgepakt. Hoe zit dat?

Destijds werd 'Bologna' aangeprezen als een grote stap op weg naar meer mobiliteit. Wanneer we in Europa overal dezelfde structuur zouden hanteren, konden studenten mak-

“In Nederland is de invoering van de bachelor-masterstructuur vooral een instrument geworden om het universitair onderwijs te verbeteren.”

kelijker overstappen en combineren. En universiteiten zouden gemakkelijker gezamenlijk studieprogramma's kunnen verzorgen, ook over landsgrenzen heen. Daar is wel wat van terechtgekomen, maar niet de sterke, brede internationale beweging waarop men hoopte.

Ik heb in de afgelopen jaren menig Europese conferentie meegemaakt waarin het over Bologna ging. Meestal was zo'n vergadering stomvervelend of een kakofonie. In het eerste geval werden de oorspronkelijke bedoelingen eindelijk herkauwd, in het tweede geval werden de ervaringen in verschillende landen vergeleken. Dan bleek vooral dat onder

het mom van 'Bologna' heel verschillende acties werden ondernomen. Hier was het een excuus om veel minder studenten toe te laten tot de tweede fase, daar was het een koevoet om eindelijk het vastgelopen hoger onderwijs eens open te breken. Met veel gedoe en gezeur als gevolg. In landen als Spanje of Duitsland kunnen veel mensen nu nog opgewonden worden van alleen al de gedachte aan bachelor-master.

In Nederland is de invoering van de bachelor-masterstructuur vooral een instrument geworden om het universitair onderwijs te verbeteren. Ik geef drie voorbeelden.

Door de invoering van de onderzoeksmasters kunnen studenten die onderzoeker willen worden zich bijvoorbeeld veel beter en sneller ontwikkelen dan in het oude programma. Vroeger was het vooral een individuele beslissing en een individueel traject. Je moest het als student zelf maar uitzoeken, met een of enkele docenten.

Dankzij de nieuwe structuur konden de university colleges worden uitgevonden. Een mooie aanvulling op de gewone studieprogramma's aan de Nederlandse universiteiten waarover de deelnemende studenten supertevreden zijn. En een bewijs dat je het universitaire onderwijs wel degelijk ingrijpend kunt veranderen en verbeteren!

In de afgelopen jaren is gebleken dat sinds de nieuwe structuur veel meer studenten tussen universiteiten switchen dan daarvoor. Het blijkt aantrekkelijker en gemakkelijker (nog steeds niet makkelijk genoeg, overigens) om na een bachelor aan de ene universiteit verder te gaan met een masterstudie elders in Nederland. Dit geldt beslist niet alleen voor Nederlandse studenten. Duizenden buitenlandse studenten komen voortaan voor een master naar Nederland

na in hun eigen land een bachelor te hebben gehaald. In de oude situatie kon dat alleen wanneer een universiteit speciale masterprogramma's voor dat doel aanbood. Dat aanbod was veel beperkter dan nu en ook aanzienlijk kostbaarder.

Wie vaak wordt vergeten bij de beoordeling van de bachelor-masterstructuur is de student die in de oude, eendelige, lange structuur de eindstreep niet haalde. Zo iemand verliet dan de universiteit zonder ook maar één diploma, niet zelden na vele jaren. De introductie van het bachelor-diploma heeft dit risico aanzienlijk beperkt. Ook wie niet verdergaat met een masterstudie, heeft tenminste een bachelordiploma en daarmee zowel een erkend certificaat als de mogelijkheid op een later tijdstip met een master verder te gaan.

Kortom, we hadden het veel eerder moeten doen. Ik wil voor geen goud terug naar de oude doctorale programma's!

Sijbolt Noorda is voorzitter van de VSNU

Tien jaar BaMa in Nederland – de keuzevrijheid onder druk

Door Tanja Jadnanansing

‘Hoge boete weerhoudt studenten van master’ kopte De Volkskrant op 7 maart. Ik geef toe, dat is niet de vrolijkste tekst om een column over tien jaar bachelor-mastersysteem mee te beginnen. Maar ik ben een politica en in mijn vak is de geschiedenis van een onderwerp vooral interessant om de huidige situatie op waarde te kunnen schatten. Dus als ik nu zie dat de stap van bachelor- naar masteropleiding veel minder vanzelfsprekend is dan deze een paar jaar geleden nog was, vraag ik me af: hoe komt dat? En was dat BaMa-systeem zo bedoeld of gaat het mis?

We nemen een duik in de politieke geschiedenis. Voortvloeiend uit de Europese Bologna-afspraken werd in de herfst van 2001 het bachelor-mastersysteem in de Nederlandse wet opgenomen. De invoering ging onder leiding van Loek Hermans, nu VVD-senator maar toen nog minister van Onderwijs in het tweede paarse kabinet.

De filosofie van de Bologna-afspraken was dat Europeanen veel van elkaar kunnen leren. Niet alleen door elkaars boeken te lezen of naar elkaars landen te reizen voor vakantie, maar ook door samen te studeren. De bachelor-masterstructuur maakte het eenvoudiger om een tijdje in het buitenland te studeren; na een afgeronde basisopleiding kan een student een master volgen aan een universiteit in een ander land. Die dynamiek geldt natuurlijk niet alleen internationaal; ook binnen Nederland is het sinds invoering van de bachelor-masterstructuur veel eenvoudiger om gedurende de studietijd te veranderen van stad, richting of faculteit.

Via een schakeljaar - en zelfs dat is niet altijd nodig - kunnen studenten een wending aan hun studie geven zonder dat ze voortijdig hun opleiding hoeven af te breken. Ik denk dat dat een verbetering is ten opzichte van het ‘oude’ doctorandusmodel.

Helaas is geen enkele verbetering vanzelf beschermd. De dynamiek in ons stelsel van hoger onderwijs staat ernstig

“Teruglezend is het geen opgewekt stukje geworden. Dat spijt me, maar eigenlijk is dit een compliment aan het bachelor-mastersysteem.”

onder druk. Het kabinet (als het er nog zit bij het verschijnen van deze column...) heeft bedacht dat het goed is om te bezuinigen op onderwijs. Terwijl iedere deskundige je kan vertellen dat je in de toekomst economisch veel meer last hebt van het snijden in onderwijs dan het bedrag dat zulke besparingen nu opleveren. Onder die bezuinigingen vallen ook plannen als de langstudeerdersboete en het niet ingrijpen bij veel te hoge tarieven voor tweede studies. Als je alleen maar vanuit de calculator redeneert, is dat te begrijpen. Als je iets verder kijkt en jezelf de vraag stelt welke ambities we hebben met onze kenniseconomie, zakt het begrip rap weg.

Teruglezend is het geen opgewekt stukje geworden. Dat spijt me, maar eigenlijk is dit een compliment aan het bachelor-mastersysteem. Natuurlijk, er zitten ook twijfelachtige kanten aan (keuzestress voor de student, competitie tussen universiteiten, etc.), maar alles bij elkaar maak ik me zo boos over het kabinetsbeleid omdat we de inrichting van het hoger onderwijs in Nederland best goed voor elkaar hadden. We hebben over het algemeen goede universiteiten

en hbo's en enthousiaste studenten die kunnen kiezen uit een breed scala aan opleidingen. We moeten er trots op zijn dat ze, onder andere door het BaMa-model zoveel vrijheid hebben om hun weg naar de top te vinden. Die vrijheid beperken omdat het een paar centen oplevert, is kortzichtig en ik zal me er fel tegen blijven verzetten.

**Tanja Jadnanansing als Tweede Kamerlid voor de PvdA
woordvoerder hoger onderwijs**

Invoering BaMa in Nederland: succesvol of niet?

Door Karl Dittrich

Ogenschijnlijk simpele vragen zijn niet altijd met een eenvoudig “ja” of “nee” te beantwoorden. Dat geldt ook voor de vraag over de al dan niet succesvolle invoering van het BaMa-stelsel in Nederland, nu tien jaar geleden. Het is ontegenzeggelijk waar dat de doelstelling om tot een grotere uniformiteit in het Europese hoger onderwijslandschap te komen, is gerealiseerd. De bonte quilt van het Europese hoger onderwijs is veranderd in een ogenschijnlijk rustiger palet aan kleuren en vormen. Dat is op zichzelf pure winst en maakt de mobiliteit van studenten en docenten – een belangrijke doelstelling van de Bologna-afspraken – een stuk gemakkelijker, althans op papier!

Tegelijk weten we ook allemaal dat het BaMa-stelsel niet overal op dezelfde serieuze wijze is gebeurd. Sommige landen hebben de invoering gebruikt om grondig na te denken over de toekomst van hun eigen HO-systeem, andere daarentegen hebben de invoering heel eenvoudig geregeld door middel van een louter administratieve omzetting van de oude graden en diploma's in de nieuwe structuur. Daar is dus feitelijk niets veranderd! Nederland heeft er tussenin gezeten: een heel snelle invoering, waardoor de echte consequenties van de invoering pas later duidelijk zijn geworden. De te korte duur van de éénjarige master is er een; de talrijke beperkingen die worden opgelegd aan de overstap van bachelors naar masters een andere. Weer een andere is het feit dat de bachelor door studenten niet als een eindgraad, maar als een tussengraad wordt beschouwd, waardoor een opwaartse druk is ontstaan op de instroom in de

universitaire masters. Langzamerhand worden de tekortkomingen van het stelsel dus duidelijker, maar gelukkig zijn de Nederlandse overheid en de instellingen bereid om door reparatiewetgeving en door extra beleidsregels mogelijkheden te schappen om de incongruenties uit het stelsel te (laten) halen.

Die bestuurlijke souplesse is ook nodig. Wie gedacht zou hebben dat een dergelijke stelselwijziging snel en zonder

“Elk op zich hebben deze maatregelen tot inhoudelijke veranderingen in het onderwijs geleid en het zou mij zeer verbazen als het bij deze maatregelen gaat blijven!”

problemen kon worden ingevoerd, is ofwel een rasoptimist of begrijpt niets van de complexiteit en de stroperigheid van het hoger onderwijs. Zeker zo belangrijk als de invoering van het BaMa-stelsel zijn de aanvullende maatregelen die tot stand gebracht zijn: de invoering van de ECTS, de invoering van de diplomasupplementen, de grotere nadruk op “learning outcomes”, de nadruk op interne en externe kwaliteitszorg, de mogelijkheden voor de invoering van de short degrees. Elk op zich hebben deze maatregelen tot inhoudelijke veranderingen in het onderwijs geleid en het zou mij zeer verbazen als het bij deze maatregelen gaat blijven!

In Nederland zelf zijn ook interessante vernieuwingen tot stand gekomen: de invoering van de professional master, de tweejarige onderzoeksmasters, de AD's en de uitbreiding van het aantal “liberal arts”-colleges beschouw ik allemaal als versterkingen en wenselijke verbredingen van het HO-palet. Bovendien heb ik de stellige indruk dat het BaMa-

stelsel tot meer doordachte discussies over de toekomst van het HO heeft geleid en tot meer mogelijkheden om de daad bij het woord te voegen.

Ik ben in toto dus positief. Ik sluit mijn ogen niet voor de tekortkomingen en problemen, noch op het Europese noch op het nationale vlak. Maar zolang we ons blijven realiseren dat structuren veranderlijk zijn en blijven, en dat we dus bereid moeten zijn om aanpassingen aan stelsels te blijven plegen, is het BaMa-stelsel voor het Nederlandse HO als een flinke stap voorwaarts te beschouwen!

Karl Dittrich is voorzitter van de Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie

Over tien jaar echt Ba & Ma? Een kijkje in de toekomst van de universitaire master

Door Marije de Jonge

Laten we eens naar de universitaire master kijken, op dit moment nog steeds het sluitstuk van een academische opleiding, maar met de invoering van BaMa wel één met een eigen naam en een enigszins zelfstandig karakter. Slechts vijf procent van de universitaire studenten gaat na z'n bachelor werken. Het overige gedeelte stroomt vrijwel altijd door naar een master, vaak één die perfect aansluit op de gevolgde bachelor. Voor studenten 'voelt' de bachelor nog niet als een afgeronde opleiding, maar ook de arbeidsmarkt is nooit op zoek naar afgestudeerde bachelors. Het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) ziet de verbondenheid tussen bachelor en master als een gemiste kans en concludeert dat de invoering van het BaMa-stelsel nog niet is voltooid.

Naast een gemiste kans is het ook bittere noodzaak dat studenten beter nadenken over hun master en een weloverwogen keuze maken. Over het algemeen, maar juist ook in

“Ik weet nog dat ik als eerstejaarsstudent dacht: ‘Zo, nu hoef ik voorlopig niet te kiezen.’ (...). Maar niets zou minder waar moeten zijn.”

deze laatste studiefase, zullen studenten de dupe worden van hoge(re) kosten door verschillende overheidsmaatregelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het mogelijk verdwijnen van de studiefinanciering en het inkorten van het ov-recht. Als jonge dynamische organisatie blikt het (ISO) graag voor-

uit. Als uitgangspunt nemen we de situatie van de universitaire master in 2020, zoals die ideaal zou zijn. Hiervoor kijk ik naar de student, de universiteit en de arbeidsmarkt.

De student moet een masterkeuze ook echt weer gaan zien als keuzemoment. Voor de keuze wordt gemaakt welke master de student wil volgen, vindt een andere keuze plaats: de keuze óf de student (nu) een master gaat volgen. Een master moet worden gezien als een nieuwe mogelijkheid om je te verdiepen of te verbreden. Dit kan ook met een master die niet direct aansluit of die aan een andere universiteit wordt aangeboden. Het (tijdelijk) kiezen voor de arbeidsmarkt is ook een reële en kansrijke mogelijkheid.

Naast de student die deze keuze moet maken spelen universiteiten een grote rol. Allereerst moeten zij zorgen dat de bachelor op voldoende niveau is voor het zijn van een arbeidsmarktkwalificatie. Ook het kennismaken en ruiken aan deze arbeidsmarkt moet worden georganiseerd. Daarnaast moeten zij studenten ervan bewust maken dat er een keuze moet worden gemaakt en dat daar vele mogelijkheden voor zijn. Ik weet nog dat ik als eerstejaarsstudent dacht: 'Zo, nu hoef ik voorlopig niet te kiezen.' Na alle open dagen en meeloopdagen tijdens mijn middelbare schooltijd was ik blij dat ik daar even van af was. Maar niets zou minder waar moeten zijn. Aan de instelling de taak om voorlichting te organiseren en studenten er bewust van maken dat ze wat te kiezen hebben.

Ten slotte kijk ik naar de arbeidsmarkt. Allereerst moet die inzien dat van afgestudeerde bachelors veel vruchten zijn te plukken en dat de kwaliteit van deze afgestudeerden goed is. Die vruchten zitten 'm in het feit dat juist deze studenten nog te vormen zijn naar de wensen van de organisatie. In plaats van een master kunnen zij intern worden opgeleid.

Iets wat overigens nu al bij bijvoorbeeld veel afgestudeerde juristen gebeurt. Voor de bachelor moet de arbeidsmarkt meedenken over hoe deze te ontwikkelen is tot een arbeidsmarktqualificatie. Daarnaast mogen bedrijven en organisaties zichzelf laten zien tijdens opleidingen. Arbeidsmarkt in het onderwijs gaat al snel ten koste van 'het academische' van de universiteit, is vaak de gedachte. We moeten af van deze gedachte, beide kunnen elkaar versterken. Er gaat slechts een zeer klein gedeelte van de universitair afgestudeerden een carrière in de wetenschap tegemoet. Hierdoor is het juist noodzakelijk dat studenten kunnen ervaren wat hun master in de praktijk betekent.

Marije de Jonge is ISO bestuurslid '11-'12

Conclusie

Uit de sterk uiteenlopende visies van de verschillende gepresenteerde bijdragen, destilleer ik een belangrijk punt van overeenstemming. Iedereen is het eens over de pretenties van het BaMa-systeem. De toon in de verschillende bijdragen loopt van positief via gematigd positief naar kritisch tot zeer kritisch. Maar eenieder is het eens over het feit dat de BaMa-structuur talloze kansen creëert. De mobiliteit van studenten was een belangrijk punt dat in de bijdragen aan bod kwam. Ik ken inderdaad talloze studenten die gebruikmaken van de mogelijkheid om een deel van hun studie in het buitenland te volgen. Daarnaast ken ik veel studenten die aan University Colleges studeren, een universiteitsvorm die door sommigen ook als gevolg van het invoeren van de BaMa-structuur wordt gezien. Vanuit de ervaringen van de student van nu is het natuurlijk lastig te zeggen in hoeverre BaMa een succes is; wij weten niet beter.

Toch zien we dat het hoger onderwijs sterk aan het veranderen is. We zien de talloze bezuinigingen en het terugdringen van bepaalde mogelijkheden, die in verscheidene bijdragen aan dit onderzoek ook aan scherpe kritiek zijn onderworpen. Maar meer dan slechts de huidige overheidsmaatregelen worden onderworpen aan scherpe kritiek. Voornamelijk Peter Kwikkers en P.G. Kroeger maken de manier waarop BaMa is doorgevoerd met de grond gelijk. Zij geven ons de indruk dat het invoeren van het nieuwe HO-systeem een schijnvertoning is. Formeel heeft Nederland voldaan aan het doorvoeren van BaMa. Feitelijk heeft de doorvoering gezorgd voor meer onduidelijkheid, of in ieder geval niet voor een verbetering van de kwaliteit en flexibiliteit in het hoger onderwijs.

Hoe kunnen de visies op het succes van BaMa zo uiteenlopen, terwijl het enthousiasme over de pretenties ervan nauwelijks van elkaar verschilt? Iedereen hecht grote waarde aan flexibiliteit, keuzevrijheid en kwaliteit in het onderwijs. Geen waarde hechten aan (de verbetering van) onderwijs betekent geen waarde hechten aan de toekomst. En toch wordt onderwijs door politici als inzet voor het politieke spel gebruikt. De bezuinigingen die zijn doorgevoerd hebben niets te maken met een visie op hoger onderwijs. Ze getuigen van het feit dat hoger onderwijs nu eenmaal niet zo hoog op de politieke agenda staat. Hoger onderwijs wordt hiermee een melkkoe, want er moet per slot van rekening bezuinigd worden. Hierdoor is het hoger onderwijsbeleid overgeleverd aan de politieke bezuinigingswaan van de dag. Want door de negatieve financiële prikkels werd aan de hoger onderwijsinstellingen geen ruimte gelaten om het beleid nog enigszins visie te geven.

Door onderzoeken als deze moeten we impulsen creëren om wel onderwijsbeleid met een visie te ontwikkelen. Want onderwijs staat voor vooruitgang en toekomst.

Colofon

Redactie	Lonneke van der Holst
Vormgeving	Emil Pepic
Uitgave	ASVA studentenunie, Amsterdam 2012
Contact	Nieuwe Achtergracht 170 1018 WV Amsterdam info@asva.nl (020) 525 31 37

ASVA studentenunie

De centrale belangenbehartiger van Amsterdamse studenten